

A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM ÚJABB SÚGÓKÖNYVEL.

A *Magyar Könyvszemle* 1909-ik évfolyamában közöltem a M. Nemzeti Múzeum sűgőkőnyveinek leírását. Jelen cikk annak kiegészítéséül szolgál, közölvén az azóta megszerzett sűgőkőnyvek bibliografiai leírását. Ez évek gyarapodása jóval mögötte áll a kezdet bőségenek, de remélhetőleg folytatódni fog, hiszen a forrás kimeríthetetlen; az elhasznált sűgőkőnyvek seregestűl költőzködnek ki a színházak könyvtárából, színházgatók hagyatékaikertűlnek vásárra s a sűgőkőnyvek egy részét a szerencsés véletlen megmenti a végpusztulástól.

Az újabb sűgőkőnyveknek is csak egy része tartalmaz eredeti szűnműveket, melyek között irodalomtörténeti szempontból értékes darabok is akadnak. A közelműlt népszerű népies írójának, ABONYI Lajosnak három népszűnműve került gyűjteményűnkbe, melyeket a fiűi kegyelet ajándékozott a könyvtárnak; elfeledett, de a maguk korában dolgozó és küzdő írók munkái akadnak szeműnk elé, mint KOVÁCS Pálé, br. JÓSIKA Kálmáné. Megvan HUGO Károly *Világ szűnjátékának* a szűvege, mely csak német nyelven látott napvilágot, TOLDY István egy ifjúkori kísérlete, néhány szűnész drámája, amelyek jellemzően tűkrözik vissza korok szűnpadjának igényeit. Olyan átalakulások mellett, aminőt a magyar szűnpad az utóbbi évtizedekben átélt, ez aránylag gyűnge munkáknak is megvan a maguk történelmi jelentősége.

A fordítások között van egy régibb SHAKESPEARE-fordítás is: a *Tűvedések vűgjátéka* EGRESSY és SZIGLIGETI tollából; másik érdekes klasszikus sűgőkőnyv a GOETHE *Faust-jának* első magyar szűnpadra alkalmazott szűvege. PIXÉRECOURT THÖKÖLY-ről szűló darabja tárgyánál fogva érdemel figyelmet. A nagyobb rész német

és francia darab, jórészt kisebbrangú írótól. Van több operette-libretto is, a könnyű műzsa termékei, amelyek ritkán jelennek meg könyvalakban, hiszen igazán nem olvasásra vannak szánva, hanem egy-egy este multságára, ezek a maiaknál ártatlanabb dolgok cifra jelmezeikkel és kalandos tárgyukkal némi romantikát alkotva; naivságuk olvasva sokkal jobban kitűnik, mint a színpadon.

Koruk is nagyon különböző; egyik-másik, mint elsárgult papírosa s a rajta lévő évszám mutatja, eléggé régi. Sokon ékeskedik az előadhatási engedély a kétféjű sassal, jelezvén hogy a BACH-korszakból való, amikor szigorúan őrködtek a színpad fölött is. Néhányon a tulajdonos neve is rajta áll, jórészt vidéki színigazgatók, ismert és kevésbé ismert nevek, akik a XIX. század vége felé is vándor életet éltek, bejárván az ország nagyobb városait s keresvén a szeszélyes és változó izlésű közönség tetszését.

Ha mindezen sűgőkönyveket szemügyre vesszük, összevetve gyűjteményünk korábbi darabjaival, a vidéki magyar színpadnak valamelyes képe kezd kialakulni. Ez a vidéki színpad még függetlenebb a fővárositól, mint a mai; a darabok egy része határozottan a vidék számára készült. Irányukat bizonyos puritánság és hazafias szempont jellemzi, sok kezdetlegesség és kevés reális érzék. Bizonyos, hogy tulságosan büszkék nem lehetünk rá. A fejlődés természetes: ahol nincs intenzív színházi élet, a színház munkája se juthat magasabb színvonalra, mert ez alkalmazkodik a közönséghez. Elmúlt az idő, midőn egyúttal föl is akarta emelni a közönséget magához; ez a törekvés annál jobban elhalványul, mennél jobban előtérbe lép az anyagi szempont. Az operette-librettók az új műfaj beözönlését jelzik, mely hamarosan elfogta a teret a komolyabb színműtől. Megkönnyítette a színigazgatók dolgát, mert jobban vonzotta a közönséget s nem kellett annyi újdonsággal szolgálniok. Ezek a kéziratok emlékek mind elő fogják segíteni majd a magyar színpad történetének megírását.

Leírásukat az alábbi sorokban adom.

247.¹ ABONYI Lajos: A lányasszony. Eredeti népszínmű 3 felvonásban. Zenéjét szerzette DANKÓ Pista. Sűgőkőnyv. Kőnyomat. Jelzete: 2011. *Quart. Hung.* fol. 35.

ABONYI e meglehetősen kiírt műfaj egyik jelesebb művelője volt. Népiessége kedves és soha se keresett; alakjai jobbak mint meséi, bár a jelenetelésben eléggé gyakorlott keze sokat segít. Jellemző sajátága, hogy szert népszínműveinek valamelyes történeti hátteret adni s némi ethnografiát is visz belé, bár nem oly túlzott mértékben, mint akárhány utóda. E darab a boszniai okkupációhoz fűződik; ott esett el a hősnő vőlegénye, aki azonban bekötötte a leány fejét az esküvő előtt. Az író gyöngébb munkái közül való, meséje igen zavaros s a hősnő önérzete már szemérmertlenség. Az ethnografiát a tiszai pákász-élet leírásában keresi, de a kép nem eleven. A sűgőkőnyvre rá van jegyezve, hogy előadási joga NEMES Ferentől, a budapesti Népszínház titkárától szerezhető meg.

248. U. a.: A siroki román. Eredeti népszínmű 3 fölvonásban. Sűgőkőnyv. Kőnyomat. Jelzete: 2010. *Quart. Hung.* fol. 51.

E darab a múlt század negyvenes éveiben játszik, hőse szőkőtt katona, aki betyár hírébe jut; unokáját a gróf lányának hiszik — a romantikus dráma idejében az is lett volna, de ez a motívum már akkor nagyon elcsépeelt volt. Érdekes a nép dalköltésének bevitele a darabba, valamint a palócélet jellemző leírása. Meséje is érdekes, bár túlon túl szétágzó — egészében véve az író legjobb színműveinek egyike. A darab előadási jogáról ugyanaz a megjegyzés áll rajta, mint az előbbin.

249. U. a.: Ambrus bácsi. Eredeti népszínmű 3 felvonásban, dalokkal és tánccal. Jelzete: 2009. *Quart. Hung.* fol. 97.

Ennek is történeti háttere van: a hazatérő bujdosó honvéd szerepel benne meg a cseh beamter a BACH-korszakból. Hogy a visszatérő bujdosót nem ismerik meg, valószínűtlen; de minthogy vígjátéki bonyodalmat épít rá, megbocsáthatóbb. A sűgőkőnyvön EVVA Lajos bélyegzője áll, a Népszínház akkori igazgatójává.

250. ANZENGRUBER L.: A kirchfeldi plébános. Népszínmű énekekkel 4 felvonásban. Fordította F. Gy. Zenéjét szerző id. MÜLLER Adolf. Jelzete: 2131. *Quart. Hung.* fol. 53.

A kéziraton szerzőül Gruber (!) van megnevezve. MANNBERGER Jakab színiigazgató bélyegzőjével ellátva. A vidéki színpadok egyik legnépszerűbb darabja.

251. BAUERNFLD: A csalódások vagy könnyelműség szerelemből.

¹ A számozás folytatólagosan csatlakozik az 1909-iki évfolyamban leírt sűgőkőnyvekhez.

Vigjáték 4 felvonásban. — után KISS János színész. Szent Iván hava napjaiban 1833. Komáromban. Jelzete: 2092. *Quart. Hung.* fol. 47.

Magyar színre átdolgozott munka. Utolsó lapján föl vannak sorolva a hozzávaló requisitumok.

252. BAYARD és DUMANOIR: Vicomte Letoriéres. Vigjáték 3 felvonásban. Fordította SOMOLKI. Jelzete: 2126. *Quart. Hung.* fol. 77.

A végén dátumal 1852. április 29. van bejegyezve. Alább: KŐMIVES Imre tulajdona. 1869. jún. 27-én. Hozzácsatolva a helytartó tanács német nyelvű engedélye 1856. jún. 13-iki kelettel, melyben az előadást engedélyezi Nagyváradra. E kedvelt s a Nemzeti Színház deszkáin is megfordult vígjátékból készült KONTI József operettje: *Az eleven örök.* A szöveget hozzá DERÉKI Antal dolgozta át.

253. BELOT Adolf: A púpos vagy A rendszeres férjek. Vigjáték 3 felvonásban. Fordította FELEKI Miklós. Jelzete: 2114. *Quart. Hung.* fol. 46.

TESMESVÁRY színigazgató bélyegzőjével van ellátva. A kézirat végén a helytartótanács magyar nyelvű engedélye az összes magyar színpadok számára, Buda, 1864. márc. 30-iki kelettel.

254. BENEDIX: A kicsapott diákok. Korszerű vígjáték 4 felvonásban. Fordította VEZÉRI Ödön. Jelzete: 2140. *Quart. Hung.* fol. 43.

A kézirat végén a dátum: Szentes, 1878. aug. 18.

255. U. a.: Bácsi, vagy A szerelmes család. Vigjáték 3 felvonásban. — után magyarítá REMELLAY Gusztáv. 1847. Jelzete: 2125. *Quart. Hung.* fol. 49.

A bejegyzés szerint SEPSY Károly tulajdona.

256. BENKŐ Kálmán: A kis árva. Eredeti népszínmű 3 felvonásban, dalokkal. 1863. Jelzete: 2113. *Quart. Hung.* fol. 59.

A hazatérő földes úr története, aki gyermekkori szerelmét elveszi feleségül; együgyű és unalmas munka. A hozzá mellékelte színlapon *Cigány mint földes úr* alcímmel is szerepel. A beleütött két bélyegző szerint Gyergyóremetei GYÖRFFY Antal és DNÁGUSS Károly sajátja volt.

257. BÉNYEI István: A szerelmes kántor. Népies víg dalmű 1 felvonásban. Zenéjét ALLAGA Géza. Jelzete: 2083. *Quart. Hung.* fol. 23.

A darab tulajdonképpen igen kezdetleges cselvígjáték; különben a zenéje természetszerűen fontosabb.

258. BERG O. F.: Egy szó a birodalmi tanácsban. Korrajz 4 fel-

vonásban. Fordította DERÉKI Antal magyar színész. Jelzete: 2108. *Quart. Hung.* fol. 48.

Rá van jegyezve: Lemásolta ROMVÁRY Lajos. Kecskemét, 1875. márc. 16.

259. BRACHVOGEL: Narciss vagy Pompadour bukása. Tragédia 5 felvonásban. Fordította MARTIN Frigyes. Jelzete: 2121. *Quart. Hung.* fol. 41.

Hozzácsatolva a nagyváradi cs. kir. rendőrigazgatóság német nyelvű engedélye Nagyvárad, Arad és Debrecen színpadjaira. A kézirat végén a kelet 1859. ápr. 8. Két tulajdonosa is volt, rajta a TEMESVÁRY szinigazgató bélyegzője s a fölírás: LATABÁR Endre sajátja.

260. BUSNACH Vilmos: Nana. Színmű 7 képben. ZOLA Emil regénye után. Fordította FÁI J. Béla. Zenéjét szerkeszté HERCZENBERGER István. Jelzete: 2124. *Quart. Hung.* fol. 51.

MANNBERGER Jakab bélyegzőjével s az első magyar színházi ügynökség megjegyzésével ellátva, hogy a darabot eladja fenti szinigazgatónak. Budapest, 1882. jún. 12-iki kelettel.

261. COBB William: A véres pénz. Színmű 4 felvonásban, melodramatikus zenerészletekkel. — után írta LADOMÉRSZKY Gyula. Zenéjét szerző ifj. BOKOR József. Jelzete: 2135. *Quart. Hung.* fol. 50.

Tulajdonosa SZABÓ Anti szinigazgató. A végén rájegyezve: TÖRÖK Dezső 1888. jan. 16.

262. CORMON Eugène és CRÉMIEUX Hector: Robinson. Vig dalmű 3 felvonásban. Fordította S. K. ETHEY. Zenéjét írta OFFENBACH. Jelzete: 2120. *Quart. Hung.* fol. 46.

GERÖFY Andor szinigazgató bélyegzőjével ellátva.

263. COSSA Károly: Magyar huszárok. Vig dalmű 2 szakaszban. Zenéjét SUPPÉ Ferenc. Fordította LATABÁR Endre. Jelzete: 2087. *Quart. Hung.* fol. 26.

A kézirat az erdélyi főkormányzóság engedélyével van ellátva: Kolozsvár, 1866. szept. 16-iki kelettel, az áthúzott helyek kivételével. Két ilyen pont van benne, de olyan erősen kihúzva, hogy nem lehet kibetűzni. A magyartárgyú darab különben minden politikai vonatkozást kerül.

264. D'ENNERY: A zarándokok vagy Szerelmi kaland egy apácakolostorban. Francia vigjáték 3 felvonásban. Fordította VEZÉRI Ödön. Jelzete: 2138. *Quart. Hung.* fol. 46.

A kézirat végére jegyezve: Leírta BIZIK Samu Kúlán, 1882. máj. 15. Kék ceruzával világosan ráírva: «Tiszturak a zárdában.» LEÖVEY József szin-gazgató. D'ENNERY mulatságos vigjátékát ez utóbbi címen alakították át ope-retté FERRIER és PRÉVEL, amelyhez Louis VARNEY írt zenét.

265. U. a.: Marsan hercegnő. Dráma 6 felvonásban. Fordította CSEPREGI (Lajos). Jelzete: 2111. *Quart. Hung.* fol. 79.

A címlap szerint: LATABÁR-é 1850.

266. U. a. és MARS-FOURNIER: Bohóc és családja. Népdráma 5 felvonásban. C. A. PAUL után németből fordította TRIPAMMER. Jelzete: 2093. *Quart. Hung.* fol. 70.

Beleírva: CSABAI sajátja, továbbá meg van jegyezve KLEIN Sámuel szat-mári szinigazgató bélyegzőjével. Hozzácsatolva a cs. kir. helytartótanács elő-adási engedélye. Nagyvárad, 1857. nov. 20-iki kelettel.

267. DURANTIN: Heloise a szívtelen anya. Dráma 4 felvonásban. Fordította CSÁSZÁR Miklós. Jelzete: 2116. *Quart. Hung.* fol. 31.

MANNBERGER szinigazgató bélyegzőjével és Buda, 1867. júl. 19-iki kelet-tel ellátva.

268. DUMAS Sándor: Georges hercegné. Színmű 3 felvonásbani Ford. N. N. Jelzete: 2109. *Quart. Hung.* fol. 62.

GERÓFY szinigazgató bélyegzőjével és Ungvár, 1876. júliusi kelettel ellátva.

269. F(ARKAS) L(ajos): A vezeklők. Dalmű 3 felvonásban. Zené-jét szerző FARKAS Ödön. Jelzete: 723. *Oct. Hung.* fol. 73.

E szöveggönyv nyomtatásban is megjelent, némileg változtatott formá-ban. Szerzőkül DÁVID József és GÁL Gyula vannak megnevezve. (Budapest, 1894.) FARKAS Lajos a zeneszerző testvére volt, aki a DÁVID József álnevet választotta. A dráma menete körülbelül azonos, a változásokat bizonyára a zenéalkalmazás tette szükségessé. Ellenben érdekes, hogy a kéziratban a hős a király, míg a nyomtatásban ez egy szerepből két alakot szabtak ki: a hőst, a király vezérét s az intrikust, a királyt magát: egy tenor és egy bariton-szerepet. Nem irodalmi becsű mű lévén, magában nem fontos, de színészi szempontból érdekes eljárás.

270. GABRIEL és DUPERTY: Szamártelj. Vigjáték 1 felvonásban. For-dította CSEPREGI (Lajos). 1858. Jelzete: 2123. *Quart. Hung.* fol. 37.

Három engedéllyel is el van látva, a rendőrőrnökség engedélyt ad LATABÁR Endre igazgatónak (Kassa, 1860. márc. 24), majd az aradi, nagy-váradi és debreceni szinpadoknak (Arad, 1860. jún. 15.) végre a kir. hely-

tartótanács az összes magyar színpadok számára, ezúttal már magyar nyelven. (Buda, 1864. ápr. 2.) A munka különben nem csak fordítás, hanem átma-gyarítás.

271. GIRARDIN Emilie: *Lady Tartuffe*. Színjáték 5 felvonásban. Fordította PAULAY Ede. 1881. Jelzete: 2132. *Quart. Hung.* fol. 123.

MANNBERGER színigazgató bélyegzőjével ellátva.

272. GOETHE Faust. Tragédia 5 felvonásban. Fordították NAGY István, DÓCZI Lajos, SZÁSZ Károly. Színtre alkalmazta E. Kovács Gyula. 1875. Jelzete: 2104. *Quart. Hung.* fol. 44.

GOETHE nagy művét először a kolozsvári Nemzeti Színház hozta színtre hazánkban s ez E. Kovács érdeme, aki sokat tett a műsor emelése érdekében. E színrealkalmazás a maga korában nem rossz, csak az a baja, hogy az irodalmi és színpadi szempontokat nem egyeztetni mindig össze. Így mindjárt a több fordítás összekeverésében. Szász Károlyé csak a thulei király románca. NAGY István kezdetleges munkáját jobban szavalhatónak vélte több helyen. Hiszen igaz, mikor DÓCZI így fordít (hogy csak egy példát idézzünk):

Ó, bár ma sütnél utoljára

Kínomra, teli hold sugára

ennél a régi fordítás egyszerűbb és alkalmasabb:

Te teljes arcú méla holdvilág,

Ah! bár utolszor látnád kínomat.

De végre az ilyen helyek nem oly számosak s a nyelv annyira nyers, a verselés úgy dőcög, hogy megsokaljuk e fordítás előnyben részesítését. Nemkülönbent bántó, hogy egy fölösleges jelenetet a *Faust*-operából ékelt bele a drámába. Az első felvonás jelenetézése pedig a tragédia megkapó lélektani átmeneteit teszi tönkre. A színtre alkalmazás menete különben a következő:

Megvan a nyitány, valamint az előjáték a mennyben, melyet a budapesti Nemzeti Színház sokáig hibásan mellőzött. Az első fölvonás a gót szobával kezdődik, de a méreg letétele után (a Wagner-jelenet közben kimaradt) egy fausti reminiscentiákból összeszúrt önkényesen betoldott monológ következik, melynek végén Faust a sátánt hívja, ki vándordiák képében meg is jelenik. Így persze a húsvéti sétát nélkülözzük s Faust és Mephisto két jelenete egy-gyé van vonva. A szerződés után Faust megissza a varázsitalt, megifjodik, a szoba rózsalugassá vál s Margit alakja látszik. Ide vannak beszúrva a boszorkánykonyha azon szavai, ahol Faust a tükörbe néz.¹ A második fölvonás az opera második fölvonásából veszi át Bálint és a diákok mulató jelenetét, aztán az utcai jelenet következik: Faust és Margit első találkozására. A harmadik fölvonás Margit szobájában történik, folytatólagosan a Márta-jelenettel s az utcai jelenet pár sora összevont szövegével. A negyedik fölvonás Márta kertje.

¹ Mint az ismertetésből kitetszik, az egész átdolgozás GOUNAUD operájához közelebb áll, mint GOETHE költeményéhez. Szerk.

Az erdő és barlang jelenete ide van beékelve a felvonás élére. A kerti találkozás után a holdfényben Margit megjelenik az ablaknál s itt mondja el a rokka-monológót. Aztán a másik kerti jelenet, a kút jelenete, Bálint halála és a templomi jelenet következik. Az ötödik felvonásban meg van a Walpurgis-éjéből a bevezető sorok s Margit árnyképének megjelenése, melyet a borús nap prózája követ. Aztán jön a börtönjelenet, végül némaképletképen Margit mennybemenetele a gyöngébb lelki nézők megnyugtatóására.

A sűgőkönyv el van látva MANNBERGER színigazgató bélyegzőjével. A kézírás HUNYADI Margité, az ismert jeles drámai színésznőé, ki ezt be is jegyezte: Győr, 1882. nov. 5-iki kelettel. Későbbi írás szerint (Arad, 1883. febr. 1.) a kézirat BOGÁTHY Medárd tulajdona.

273. HALÉVY Ludovic: Tschin-Tschin. Vig operette 1 felvonásban. Zenéjét OFFENBACH Jakab. Magyarította LATABÁR Endre. Jelzete: 2084. *Quart. Hung.* fol. 23.

Miskolc, 1865. aug. 12-iki kelettel ellátva.

274. HARISCH J. L.: Matrózok a földélteten. Operette 1 felvonásban. Zenéjét ZAITZ J. N. Fordította LATABÁR Endre. Jelzete 2129. *Quart. Hung.* fol. 20.

275. HUGO Károly: Világ színjátéka vagy Király és bolond. Eredeti dráma 4 felvonásban. Jelzete: 2089. *Quart. Hung.* fol. 70.

E darab csak németül jelent meg nyomtatásban. E kézirat az írás után következtetve elég réginek látszik s valószínűleg vidéki szinpadok számára készített másolat. A verses darab prózában van fordítva, meglehetősen olvasható, folyamatos magyar nyelven; vagy nem a szerző fordítása vagy alaposan át van dolgozva. Az igen hosszú szövegből sok ki van hagyva, de teljes jelenet nem marad ki.

276. Br. JÓSIKA Kálmán: Báthory Gábor utolsó szerelme. Eredeti dráma 3 szakaszban. Pest, 1873. Jelzete: 2015. *Quart. Hung.* fol. 59.

A szerző saját kézírása. Úgy ez, mint az író többi történelmi drámái jellemzően tanúsítják, hogy micsoda kátyúba került a magyar történelmi dráma pathetikus iránya, amikor a költői nyelv se kárpótol élettelenységéért. Csak össze kell vetni JÓSIKA Miklós azonostárgyú regényével, hogy még jobban szembetűnjék a drámai élet teljes hiánya. Itt egy lányrablási kísérletnek esik áldozatul a fejedelem s a darabban a neveken kívül semmi történelmi nincs. Különben tudunkkal nem került színre.

277. U. a.: Kátay Mihály. Történelmi dráma 3 szakaszban. Jelzete: 2017. *Quart. Hung.* fol. 47.

A cím alá írva: «Irta: THALY Elek és JÓSIKA Kálmán», de ez át van húzva s utána a JÓSIKA neve beírva sajátkezűleg. A dráma MOLNÁR György

budai népszínházában került színre 1868. jan. 30-án — e szereposztás ceruzával be is van jegyezve a sűgőkőnyvbe — a két szerző neve alatt. THALY Elekről bővebbet nem tudunk, SZINNYEI a *Magyar írőkban* nem említi.

278. U. a.: Rákóczy Julia. Történelmi dráma 3 szakaszban. Jelzete: 2016. *Quart. Hung.* fol. 39.

A cím alatt: «Irta THALY Elek», de itt is át húzva. Ráírva: «Beadatott 1862. okt. 27. elfogadtatott 1862. nov. 29.» Nem tudni, melyik színháznál. Mert színre csak a budai népszínházban került 1867. nov. 7-én — a szereposztás itt is be van jegyezve — még pedig névtelenül. A dráma szerzője azonban nem igen érdekelte a közönséget, mert a mű, mely RÁKÓCZY nővéreinek házasságát adja elő épen olyan romantikusan, mint unalmasan, a színpadon megbukott.

279. KAISER: Egy zsidó család, Színmű 4 felvonásban. Fordította BERZSENYI. Jelzete: 2107. *Quart. Hung.* fol. 43.

Címclapja hiányzik. Rozsnyó, 1861. jún. 10-iki kelettel ellátva.

280. KOTZEBUE: Bujdosó Ámor. Vigjáték 4 felvonásban. — után MURÁNYI Zsigmond. Jelzete: 2047. *Quart. Hung.* fol. 51.

A kézirat elég régi, a múlt évszázad 30—40-es éveiből való. KOTZEBUE egyik népszerű műve, melyet LÁNG Ádám is lefordított s a színpadon a két fordítás fölváltva szerepelt. MURÁNYI fordítása különben magyarázás. A kézirat a bejegyzés szerint CSABAFFY sajátja.

281. Dr. Kovács Pál: A zárdaszűz. Magyar családi dráma 3 felvonásban, előjátékkal 1 felvonásban. 1879. Jelzete: 2112. *Quart. Hung.* fol. 112.

Az író nagy buzgalommal, de annál kevesebb tehetséggel írogatta műveit. A negyvenes években vártak tőle valamit, de megcsalódtak benne. E hosszas és unalmas darab egy elszédített iparosleány nagylelkűségét dicsőíti. MANNBERGER színigazgató bélyegzőjével van ellátva.

282. LEGOUVÉ: Rang és szerelem. Vigjáték 3 felvonásban. Franciából FELEKI Miklós. Jelzete: 2139. *Quart. Hung.* fol. 44.

A sűgőkőnyv bélyegzője szerint a Nemzeti Színház tulajdona volt. A ceruzával beleírt szereposztás az orsz. színiakadémia valamelyik vizsgálati előadásáról szól.

283. LUKÁCSY Sándor: Árva Zsuzska. Eredeti népszínmű 3 felvonásban. Jelzete: 2105. *Quart. Hung.* fol. 46.

A végén a kelet: Budapest, 1882. márc. 3. A gyorskezü írónak igazán gyárilag készült munkája. A népszínmű szokásos alakjai: falusi urak, rokkant

honvéd, zsidó árendás, megmagyarosodott német stb. Ami lélektani probléma volna benne, az egyszerűen képtelenség: az elhagyott, majdnem félkegyelmű árvalcány egyszerre talpraesett, okos menyecskévé válik át.

284. MEILHAC Henri: Fabienne. Színmű 3 felvonásban. Fordította CSÁTHY Géza. Jelzete: 2091. *Quart. Hung.* fol. 75.

A kassai színház tulajdona. A bejegyzett dátum: Debrecen, 1866. november 22.

285. U. a. és HALÉVY Lajos: Szép Heléna. Vig dalmű, operette 3 felvonásban. Zenéjét OFFENBACH, Franciából fordította LATABÁR Endre. Jelzete: 2142. *Quart. Hung.* fol. 49.

FEKETE Béla színigazgató bélyegzőjével ellátva. Mint másik tulajdonos Lengyel-tóti LOVASSY Dénes neve van beírva 1897. febr. 7-iki kelettel.

286. MELESVILLE és DUVERYER: A szép molnárnő. Vigjáték 3 felvonásban. Fordította SOMOLKY Ferenc. Jelzete: 2106. *Quart. Hung.* fol. 33,

A kézirat végén e bejegyzés olvasható: «Kolozsvárt, leírta LENKEY István. 26. ápr. 1848.»

287. MEURICE Pál: Samil az oroszok ellen. Harci látványosság 5 felvonásban, 9 képben. Fordította FELEKI Miklós. Jelzete: 2130. *Quart. Hung.* fol. 40.

MANNBERGER színigazgató bélyegzőjével ellátva.

288. MOINEUX Gyula: A georgiai nők. Vig operette 3 felvonásban. Franciából fordította TARNAY Pál, zenéjét írta OFFENBACH Jakab. Jelzete: 2118. *Quart. Hung.* fol. 62.

Bejegyezve az erdélyi főkományszóság előadási engedélye, Kolozsvár, 1866. szept. 13-iki kelettel.

289. U. a.: A háromcsőrű kacsza. Nagy operette 3 felvonásban. Zenéjét JONAS E., fordította énekrészeit LATABÁR, szövegét BÖDI. Jelzete: 2122. *Quart. Hung.* fol. 55.

MANNBERGER színigazgató bélyegzőjével és 1875. február 24-iki kelettel ellátva.

290. MUSSET (a másoló Alfred de MUFFET-nek írja!): Fantasia vagy A herceg bolondja. Fordította TOLDY Ferenc. Zenéjét szerző OFFENBACH Jakab. Jelzete: 3120. *Quart. Hung.* fol. 54.

291. MÜLLER Hugó: Fokról-fokra. Népszínmű 5 képben, zenével

és táncsal. Zenéjét BOTH F. Fordította Fésűs György. 1870. Jelzete: 2155. *Quart. Hung.* fol. 44.

292. NESSL E.: Kaland az előőrsön. Vig operette 1 felvonásban. Zenéjét szerzé BARBIERI. Fordította LATABÁR Endre. 1866. Jelzete: 2082 *Quart. Hung.* fol. 21.

ARADI Gerő színigazgató bélyegzőjével van ellátva.

293. ODRY Lehel: Schnipp-Schnapp. Népszínmű 3 felvonásban. Jelzete: 2050. *Quart. Hung.* fol. 98.

A külső címlapon *Nemesek kapitánya* címet visel s e címen is került színre. A címlapon a szerző neve sajátkezű aláírás és sajátkezű bejegyzéssel ellátva, hogy a színmű előadási jogát NAGY Luizára, a szabadkai színház igazgatódjére ruházza. Budapest, 1875. dec. 20-iki kelettel. A kézirat végére 1875. okt. 17. van jegyezve.

A darab jobb színműveink közé tartozik. Cselekvénye ugyan nem eléggé érdekes s itt-ott naiv is, de megírva igen jól és színszerűen van, nyelve tiszta és egyszerű magyar nyelv, alakjai mind jól jellemezve s a megoldásban el tudja kerülni a sablont. Az ethnografiai elemnek itt is meglehetősen szerepe jut: a bunyevác népszokások leírásában, de csak emeli az érdeket s nem megy a dráma rovására.

294. PIXÉRECOURT Guilbert: Gróf Zrínyi Helena vagy A munkácsi vár ostromlása. Nagy történelmi dráma 3 felvonásban. Francia nyelven írta Párisba ——. Magyarra TATAY. Jelzete: 2086. *Quart. Hung.* fol. 59,

A kézirat, mint helyesírása is mutatja, a XIX. század első negyedéből való lehet. Később ARADI színigazgató látta el bélyegzővel.

Tárgya miatt érdekes, mert mint dráma teljesen üres. THÖKÖLY két fölvonáson át bujkál Munkács körül álruhában, míg végre be tud jutni a várba. A várat fölmenti, az ellenséges vezért elfogja, de szabadon engedi. Mindenki egyaránt nagylelkű és lovagias benne s az írónak sejtelve sincs a történelmi valóságról. Mégis 1500 előadást ért el e gyöngye darab Párisban, hol először 1804-ben játszották az Ambigue-Comiqueban. A személyek jegyzékében THÖKÖLY mint «Imre munkácsi Commendáns» szerepel, az ellenfél tábornoka névtelen, csak későbbi kéz írta be CARAFFA nevét. Sajátságos, hogy a magyar fordítás is megtartja a Helena nevet a címben, bár a szövegben Ilonára változtatja. De hogy «Tekeli»-t miért hívják Imrének, amely itt vezetőknévül szerepel, igazán nem tudni. Hiszen a kurucvezér neve ismerős és népszerű volt a franciák között.¹

¹ Az eredeti szöveg nem juthatott kezemhez. V. ö. KUNCZ Aladár: Thököly a francia irodalomban. Budapest, 1914.

295. RAUPACH Ernest: A kiutahiai menyegző (ez ki van törölve) vagy Rafaela a szuliota hölgy. Szomorújáték 5 felvonásban (a külső címlapon: dráma 5 szakaszban). Fordította: MEGYERY (Károly). Jelzete: 2094. *Quart. Hung.* fol. 70.

A kézirat idejét megmondja a következő bejegyzés: «Lefrta Kassán, május 4. 1831. CHIABAY Pali.» A szöveg végén föl vannak sorolva az előadáshoz szükséges requisitumok. Hozzácsatolva a helytartóság előadási engedélye. Nagyvárad, 1859. dec. 2-iki kelettel.

A kézirat irodalomtörténetileg ismerős. MEGYERI kassai színész korában fordította s a vidéki színpadok kedvelt műsordarabja volt.

296. SAUVAGE M. T.: A kadi. Vig dalmű 2 felvonásban. Zenéjét Ambroise THOMAS, franciából fordította LATABÁR Endre. Jelzete: 2128. *Quart. Hung.* fol. 40.

297. SCRIBE és MELLESVILLE: A havasi kunyhó. Opera 1 felvonásban. Zenéjét ADAM Adolf. Fordította LATABÁR és SOMOSI. Jelzete: 2119. *Quart. Hung.* fol. 20.

298. SÉJOUR Viktor: Kártyavetőnő. Dráma 5 felvonásban, 1 felvonásos előjátékkal. Fordította FELEKI Miklós. Jelzete: 2141 *Quart. Hung.* fol. 50.

A kézirat végén lévő bejegyzés szerint a pesti Nemzeti Színház példányából másolta le JANKOVICH G. K. színész Abrudbányán, 1875. aug. 1. A címlap szerint: «ára 5 frt.»

299. SHAKSPERE: Tévedések vígjátéka. Vígjáték 3 felvonásban. Fordították EGRESSY Gábor és SZIGLIGETI. 1852. Jelzete: 2095. *Quart. Hung.* fol. 55.

E fordításban került színre nálunk először a vígjáték 1853. márc. 4-én, míg 1869. dec. 31-én ARANY László fordításával váltották föl. Az első fordítás a régebbi SHAKESPEARE-átültetések jobbjából való: jól versel, nyelve magyaros és könnyen folyó, az ARANY László kitűnő, zamatos magyarságú fordítása előtt teljesen megfelelő volt. Legnagyobb baja, hogy nem az eredetiből, hanem a HOLTEY német fordítása után készült.¹

A színrealkalmazás elég ügyes. Az eredeti öt felvonást háromra vonja össze s a két első egy helyen, színváltozás nélkül folyik le. Az I. felvonás az eredeti I—II. felvonása, a második az eredeti III—IV. felvonása. Rövidítések és kihagyás nem sok van benne. Előfordul itt-ott egy lényegtelenebb betoldás is. Az eredeti rimes sorait majd mindenütt rímtelenül adja. A két névtelen kalmár itt Pietro és Antonio néven szerepel. Érdekes, hogy gondo-

¹ BAYER József: Shakespeare drámái hazánkban. Budapest, 1909.

san kerül mindent, ami a kényesebb izlést bánthatná. A kisleány mint «Julia özvegy» szerepel, Luca kissé nyers jelenete kimarad s az eredeti sikamlós helyei vagy teljesen kihagyva vagy nagyon enyhítve vannak. Még Emilia se marad apácafejedelemasszony, hanem kórházi főnöknő lesz.

300. SUE Eugène: A kápolna titkai. Regényes rajz 3 felvonásban. Fordította FÉSŰS György. Jelzete: 2102. *Quart. Hung.* fol. 43.

A fordító sajátkezü bejegyzése (Kassa, 1870. okt. 30.) s a belé nyomott bélyegző szerint MANNBERGER színigazgató tulajdona.

301. TÁBORI Emil: Mamzell Sulamith vagy Meg kell nézni! Parodisztikus bohózat dalokkal és táncokkal 3 felvonásban. Egy francia tréfa fölhasználásával írta és zenéjét összeállította —. Jelzete: 2136. *Quart. Hung.* fol. 49.

GOLDFADEN népszerű dalművének egyszerű és ostoba paródiája.¹

302. TOLDY István: Tündérhaj. Énekes bohózat 3 felvonásban. Franciából magyarosította —. Zenéjét szerzette ERKEL Elek. Jelzete: 1796. *Quart. Hung.* fol. 38.

Nem tudni, voltaképen mennyi az eredeti benne. Kissé kezdetleges, de elég élénk menetű vaudeville.²

303. TÓTH Béla: A szegedi árvízveszély 1876. Énekes népszínmű 3 felvonásban. Jelzete: 2088. *Quart. Hung.* fol. 32.

Teljesen kezdetleges népszínmű, minden irodalmi érték nélkül. Az író³ valószínűleg színész, mert a kéziratba beleírt szereposztásban előfordul a neve.

304. VÖRÖS Mátyás: A' nyoszolyólegény vagy A' fakard. Eredeti vigjáték 3 felvonásban. Jelzete: 2046. *Quart. Hung.* fol. 32.

A kézirat elég réginek látszik. Frissebb tintával rá van írva: «1835-ben. Most újra kiadta javítással.» Kovács István nyugalmazott színész ajándékozta a könyvtárnak.

Az író neve ismeretlen.⁴ Lehet, hogy valami német darab átmagyarítása, de akkor is igen érdekes, mint a magyar népszínmű előfutárja s mint a MÁTYÁS király-színművek egyik darabja. Cselekvénye kettős: szerelmi história a fiataloskodó özvegyekről s katonai ármány egy becsületes őrmester

¹ Írója vidéki színész. SZINNYEI nem említi.

² SZÁSZ Károly (Toldy István mint drámairó. Beöthy Zsolt-émlékkönyv. Budapest, 1908.) e különben jelentéktelen kísérlettel nem foglalkozik.

³ SZINNYEI nem ismeri.

⁴ SZINNYEI nem ismeri.

ellen. MÁTYÁS király a darab jó szelleme, ki öreg koldusnak öltözve lép föl. A népies katonajelenetekben van humor s a nyelv jóízű, magyaros. A fakard régi vándorló anekdota: a gazdája beitta a kardot s fakarddal helyettesíti. Egy bajtársát kisebb vétség miatt halálra ítéli s neki kell végrehajtania. Fölfoházkodik, hogy ha a bajtárs nem érdemli a halált, változtassa az Isten kardját fává. Többféle változatban ismeretes.

305. WINTERFELD A.: A város legszebb leánya. Vig dalmű 2 szakaszban. Zenéjét szerző CONTADI A. Zenéjét (?) fordította LATABÁR Endre, szövegét LÁSZY Vilmos. Jelzete: 2103. *Quart. Hung.* fol. 34.

1869. nov. 26-iki kelettel ellátva.

306. ZELL F.: Műlovarnö. Vig operette 1 felvonásban. Francia szöveg után írta —. Zenéjét OFFENBACH Jakab. Fordította LATABÁR Endre. Jelzete: 2117. *Quart. Hung.* fol. 21.

307. U. a. és WEST M.: NISIDA. Vig operette 3 felvonásban. Fordította E. ILLÉS László. Zenéjét szerző GENÉE Richard. Jelzete: 2134. *Quart. Hung.* fol. 66.

307. ZÖLDI Márton: Eszther (a külső címlapon: Hámán és Eszther.) Bibliai melodráma 3 felvonásban. Zenéjét összeállította WEISZ Sándor. Jelzete: 2137. *Quart. Hung.* I. k. fol. 27, II. k. fol. 11.

Az I. kötet a szövegekönyv, a II. a zenei vezérkönyv. Meglehetősen vázaltszerű; a bibliai történet csak két felvonás, a harmadikban Eszter a hazatérő zsidókat vezeti s mint hősnő esik el. Beleírva az orsz. magyar színi-nézőegyesület fölhatalmazása FEKETE Béla számára, hogy a darabot Budapest kivételével bárhol előadhassa. Budapest, 1900. máj. 4-iki kelettel.

Névtelen darabok.

308. *Alarcos menet.* Tréfás operette 1 felvonásban. Olaszból fordította TARNAY Pál, zenéjét szerző COZZI G. Jelzete: 2127. *Quart. Hung.* fol. 42.

Mellékelve a kiírt szerepek.

309. *A kacér.* Vigjáték 3 felvonásban. Jelzete: 2144. *Quart. Hung.* fol. 88.

A mindenkivel kacérkodó s végül magára maradó lány megszokott története. A megírás némi írói gyakorlatot mutat, de a darab végig unalmas.

310. *A szerelem vására* (elfogadás esetében: *A nyakék.*) Családi dráma 4 felvonásban. Jelige: «Erkölc s nélkül nincs társadalom.» Jelzete: 2090. *Quart. Hung.* fol. 34.

Fölváltva versben és prózában írt zavaros, értéktelen színmű. MANNBERGER színigazgató bélyegzőjével ellátva.

311. *Balta és Bicska*. Katonaidill I felvonásban. Jelzete: 2143. *Quart. Hung.* fol. 9.

Jelentéktelen együgyűség. A kézirat végén Kecskemét, 1888. jan. 12-iki kelettel. LEÖVEY József színigazgató bélyegzőjével ellátva.

312. *Daphnis és Chloë*. Pásztori dalművecske I felvonásban. Fordította RUDASS N. János. Zenéjét szerző OFFENBACH Jakab. Jelzete: 1085. *Quart. Hung.* fol. 24.

A kir. helytartótanács előadási engedélyével. (Buda, 1864. ápr. 4.) ellátva.

VÉRTESEY JENŐ.